

УДК 331.5.021:351.83

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-17>**Дашко І.М.**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління персоналом і маркетингу,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5784-4237>

Череп О.Г.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління персоналом і маркетингу,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3098-0105>

Михайліченко Л.В.

студент другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Запорізький національний університет

Dashko Iryna, Cherep Oleksandr, Mykhailichenko Lubomir
Zaporizhzhia National University

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В НАПРЯМКУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У статті розкрито теоретичний огляд системи взаємозв'язків між зайнятістю населення та діяльністю захисту населення відповідно до сучасного етапу розвитку економіки країни. Розглянуто складові системи трудових відносин та групу передумов, що визначають соціально-економічне середовище нормального функціонування регіонального ринку праці. Визначено зайнятість населення як соціально-економічний розвиток регіону, що є одним із найважливіших її факторів формування інноваційної структури зайнятості ринку праці, особливо діяльності захисту населення. Розглянуто вплив на працевлаштування іноземних науковців та потребу в робочій силі. Представлено модель реалізації молодіжної політики в контексті децентралізації в пріоритетах Державної стратегії розвитку регіонів до 2027 року. Надано комплексний аналіз та прогноз окремих закономірностей на майбутнє за допомогою новітніх теоретико-методологічних підходів, які можуть бути використані компетентними державними органами для розробки ефективних управлінських рішень у сфері розвитку соціально-трудова відносин на національному/регіональному ринку праці.

Ключові слова: населення, зайнятість населення, регулювання, захист населення, соціально-економічна оцінка зайнятості, центр зайнятості, ринок праці, національна та регіональна економіка.

SOCIO-ECONOMIC ASSESSMENT OF POPULATION PROTECTION ACTIVITIES IN THE DIRECTION OF POPULATION EMPLOYMENT REGULATION

The article reveals a theoretical overview of the system of interrelationships between population employment and population protection activities in accordance with the current stage of the country's economic development. It has been investigated that among modern youth there is a noticeable inequality in the availability of general education, spiritual and cultural development, professional training, and the choice of a place of work. It has been analyzed that under the current realities in different regions of Ukraine, negative changes are occurring in the structure of employment of the population and this has a devastating effect on the development of the national economy and consists in an imbalance between the demand and supply of labor force. The study of structural changes in the employment of the population under the modern realities of the socio-economic development of Ukraine is substantiated, which shows that employment is the basis of reproduction of the potential labor force, and the active measures of the state regulation mechanism are the introduction and increase of employment, in turn, contributes to the reduction of the level of unfavorable social-economic consequences, such as unemployment and poverty. It is noted that each region has its own characteristics and the need for a comprehensive approach to these issues, in particular the process of European integration, innovative activity. It is noted that the transition from the planned and intensive movement of labor resources to free movement will change the system of interests, motivations and incentives of the economically active population, and therefore, the sources, segmentation and will affect the directions of state regulation of employment of the population. The components of the system of labor relations and the group of prerequisites determining the socio-economic environment of the normal functioning of the regional labor market are considered. The employment of the population is defined as the socio-economic development of the region, which is one of its most important factors in the formation of the innovative employment structure of the labor market, especially the activity of population protection. The impact on the employment of foreign scientists and the need for labor force is considered. The model of youth policy implementation in the context of decentralization in the priorities of the State Strategy for the Development of Regions until 2027 is presented. A comprehensive analysis and forecast of certain regularities for the future is provided with the help of the latest theoretical and methodological approaches, which can be used by competent state bodies to develop effective management solutions in the field of development of social and labor relations in the national/regional labor market.

Keywords: population, population employment, regulation, population protection, socio-economic assessment of employment, employment center, labor market, national and regional economy.

JEL classification: J33, M14

Постановка проблеми. Однією з найважливіших конституційних ознак Української держави є її характер соціальної держави. Найважливішою рисою держави цього типу є високий рівень соціальної захищеності та соціальної захищеності її громадян. Досягти такого рівня можливо завдяки ефективній реалізації соціальної політики.

Структура зайнятості населення показує не тільки рівень зайнятості, класифікований за різними ознаками, але й загальний соціально-економічний розвиток країн, регіонів і галузей. Проблема структурних змін у зайнятості населення в різних регіонах суттєво різниться залежно від ступеня соціально-економічного розвитку самих регіонів України. Забезпечення умов збалансованого та соціально-орієнтованого розвитку потребує побудови нових інструментів, підходів, ефективні механізми трансформації зайнятості населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам зайнятості населення присвячений великий обсяг праць сучасних вітчизняних і зарубіжних економістів: В. Брич, О. Грішнова, А. Колот, Т. Заяць, О. Левченко, Є. Лібанова, Л. Лісогор, В. Нижник, М. Семикіна, Л. Шаульська, Фільштейн та ін. Проблеми зайнятості населення відображені в працях зарубіжних вчених: А. Сміта, К. Маркса, Дж. Кейнса, Ф. Кене, А. Маршалла, А. Оукена, П. Самуельсона та ін.

Проблеми молодого сегменту пропозиції та ефективної зайнятості досліджувалися в численних наукових працях. Серед українських науковців ці питання висвітлюють у дослідженнях: Д. Богині, І. Бондар, П. Долісний, О. Дороніна, О. Д'яков, Н. Лук'яненко, В. Оникієнка, О. Яременко та ін. Різноманітні аспекти формування та розвитку ринку праці молоді описані в працях зарубіжних вчених, таких як: Р. Джекман, Р. Лейярд, К. Макканн, Д. Мортенсен, Т. Парсонс, Т.Роззак, Г. Стенлі, Р. Філер та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій з питань національного регулювання молодіжних ринків праці, у сучасній літературі недостатньо уваги приділено комплексності та практичності заходів із забезпечення та ефективного працевлаштування молоді для усунення дисбалансу між попитом і зайнятістю.

Мета статті полягає в теоретичному з'ясуванні системи взаємозв'язку зайнятості населення та зайнятості молоді, відповідно до сучасного етапу розвитку національної та регіональної економіки й вивчення сутності соціально-економічної ефективності зайнятості молоді, її забезпечення, регулювання та відображення.

Виклад основного матеріалу. Ефективне функціонування ринкової економіки неможливе без розвиненого ринку праці. Це пояснюється тим, що ринок праці є необхідною ланкою в усьому ланцюзі макроекономічних процесів і ефективним механізмом узгодження економічних інтересів його суб'єктів. Водночас неналежне функціонування ринку праці може призвести до багатьох проблем, таких як бідність, безробіття, інфляція та соціальна напруга в суспільстві (мітинги, демонстрації, страйки) [1].

Питання працевлаштування молоді мають суб'єктивний характер. В умовах вільної конкуренції на ринку праці молоді люди часто не можуть на рів-

них конкурувати з досвідченими фахівцями, оскільки їм просто не вистачає необхідного досвіду роботи та життєвого досвіду.

Соціологічні дослідження показують, що серед сучасної молоді спостерігається помітна нерівність у доступності загальної освіти, духовно-культурного розвитку, професійної підготовки, вибору місця роботи. Причин цих явищ багато. Це соціальні наслідки демографічних, організаційних і структурних невідповідностей між країнами, історично сформовані та поглиблені економічною кризою, а також соціальна нерівність у суспільствах, яка особливо впливає на молодь. Люди, і відсутність сильних національних соціальних політиків тощо. Наприклад, у порівнянні з міською молоддю сільські хлопці та дівчата мають менше можливостей для отримання якісної освіти, престижної роботи та повноцінного дозвілля, що спричиняє швидке скорочення, масову міграцію до міст.

Водночас за сучасних реалій у різних регіонах України відбуваються негативні зміни у структурі зайнятості населення. Це руйнівно впливає на розвиток національної економіки і полягає в дисбалансі між попитом і пропозицією робочої сили. Зростання масштабів безробіття, дерегуляція нестандартних форм зайнятості, слабка соціальна захищеність працівників. У цих умовах особливо гостро постає проблема здійснення активних заходів щодо регулювання структурних змін у сфері зайнятості населення, актуальність якої полягає в дуже складній і напруженій ситуації, що склалася для України в соціально-економічній сфері до системної кризи.

Рецесія та політичні конфлікти в суспільствах створюють додаткове навантаження на ринки праці майже в усіх регіонах із зростанням безробіття. Дослідження структурних змін у зайнятості населення за сучасних реалій соціально-економічного розвитку України показує, що зайнятість є основою відтворення потенційної робочої сили, а активні заходи державного механізму регулювання – це вступ, тому це дуже важливо. Збільшення зайнятості сприяє зниженню рівня несприятливих соціально-економічних наслідків, таких як безробіття та бідність.

Проте, незважаючи на вагомі досягнення дослідників у проблематиці ринку праці та зайнятості, кожен регіон має свої особливості та необхідність комплексного підходу до цих питань, зокрема процес євроінтеграції, інноваційна діяльність.

Зайнятість населення займає провідне місце в системі соціально-економічних відносин усіх країн світу і разом з показником рівня життя є важливим індикатором соціальних процесів. Перехід від планомірного та інтенсивного руху трудових ресурсів до вільного переміщення змінить систему інтересів, мотивацій і стимулів економічно активного населення, а отже, джерела, сегментацію та вплине на напрями державного регулювання зайнятості населення [4].

Розглянемо питання політики щодо пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року:

1. Заохочувати молодь до активності, розробки інноваційних продуктів та відкриття бізнесу в туристичному та курортному секторах за результатами конкуренції на місцевому рівні.

2. Формування громадянської (національної) ідентичності України, готовності людей, особливо дітей та молоді, нести відповідальність за державу та долю держави та мати достатні можливості для успішної самореалізації в Україні.

3. Формування місії позашкільної освіти як розвитку здібностей дітей та молоді у сферах освіти, науки, культури, фізичного виховання, спорту, технічної та іншої творчості, набуття ними основних знань, необхідних для навчання, соціалізація компетенцій і навичок, подальша самоактуалізація та/або професійна діяльність.

4. Розвиток підприємницької ініціативи серед молоді. Це сприяє попередженню безробіття в молодіжному середовищі та попередженню соціальної напруги в регіоні.

5. Розвиток мережі фізкультурно-оздоровчих та спортивних закладів, з метою покращення умов організації, збільшення квот на розвиток фізичної культури і спорту, мережі закладів та підготовчих видів спорту, особливо для дітей та молоді. Розвиток фізкультурно-спортивної діяльності та збільшення кількості залучених до спорту не лише дітей та молоді, а й інших верств населення.

Ефективність служби зайнятості в контексті функціональної реструктуризації можна визначити як категорію, що відображає ступінь реалізації поставлених цілей, тобто надання якісних соціальних послуг споживачам, ефективних можливостей для .

Для роботодавців – це своєчасне працевлаштування безробітних, повне використання факторів зовнішнього середовища та забезпечення максимальної внутрішньої ефективності.

Слід зазначити, що клієнтами служб зайнятості є з одного боку шукачі роботи та з іншого роботодавці. Зрозуміло, що оцінювати діяльність служб зайнятості необхідно окремо аналізуючи результати роботи за напрямками надання послуг шукачам роботи та за напрямками обслуговування роботодавців.

Оцінюючи ефективність, ви повинні зосередитися на своїй здатності наймати шукачів роботи та задовольняти потреби роботодавців, які заповнюють вакансії. В основному це пояснюється тим, що при оцінці ефективності рекрутингових послуг переважно віддавати перевагу оцінці результатів (ефективності), а не продукції [3].

Для оцінки ефективності вчені використовують різні методи, засновані на: Порівняння фактичних даних зі стандартом, планом або показником за попередній період, експертна оцінка ефективності, емпіричні методи оцінки ефективності тощо [5].

Оцінку ефективності діяльності центру зайнятості пропонується проводити за трьома напрямками: аналіз показників діяльності центру зайнятості, оцінка показників ефективності діяльності центру зайнятості та оцінка якості надання послуг центрами зайнятості.

Аналізуючи діяльність Запорізького обласного центру зайнятості, то можна проаналізували наступні показники діяльності за 2019–2021 рр. (табл. 1).

Оцінюючи показники ефективності, використовуйте кількісні методи, засновані на обчисленні таких показників: Чисельність безробітних, визначена за методологією МОП, рівень зайнятості, середня тривалість пошуку роботи, 10 вільних робочих місць, частка довготривалих безробітних у чисельності безробітних, зареєстрованих у центрах зайнятості (табл. 2).

На основі кількісного методу в табл. 3 визначено показники діяльності Запорізького обласного центру зайнятості за 2019–2021 рр.

За результатами оцінки ефективності можна зробити такі висновки: Кількість безробітних у Запоріжжі у 2021 р. зросла порівняно з 2020 р., а рівень працевлаштування знизився на 94% у 2020 р., з 87% до 7% у 2021 р. Спостерігається позитивна динаміка показника середньої тривалості пошуку роботи у 2021 р., але негативна динаміка 10 робочого навантаження, частки довготривалих безробітних у кількості зареєстрованих безробітних Центри зайнятості також зросли з 0,58% до 0,71% у 2021 р.

За результатами проведеного дослідження, рекомендується запропонувати наступні шляхи вдосконалення діяльності щодо діяльності центрів зайнятості:

- створити базу вакансій з оплатою не нижче прожиткового мінімуму;
- посилити співпрацю роботодавців із незайнятим населенням, у тому числі створити ярмарки вакансій;
- підвищення технічного потенціалу працівників відділу зайнятості;
- посилення обізнаності населення щодо послуг, які надають центри зайнятості, шляхом використання засобів масової інформації, Інтернету та рекламних щитів;
- забезпечення зростання ролі роботодавців у визначенні напрямів і формату професійного навчання безробітних та надання роботодавцями пропозицій щодо затребуваних на ринку праці вакансій;
- запровадити інноваційні освітні методики професійного навчання безробітних. Це забезпечує якість навчального процесу та сприяє конкурентоспроможності переселенців на ринку праці.

Висновки. Отже, в умовах ринкової економіки зайнятість регулюється в основному державою відповідно до прийнятої політики (концепції) зайнятості. Осно-

Таблиця 1

Показники діяльності Запорізького обласного центру зайнятості

Показник	2019	2020	2021
Кількість зареєстрованих безробітних, осіб	15 466	15 690	17 259
Працевлаштовано осіб,	14 168	14 726	15 057
Проходило профнавчання, осіб	3 967	3 787	3 279
Брали участь у громадських роботах та роботах тимчасового характеру, осіб	5 610	3 146	1 943
Середній розмір допомоги по безробіттю, осіб	2 607	3 292	3 371
Отримували допомогу по безробіттю, осіб	12 344	12 894	14 771

Джерело: розроблено на основі [5]

Таблиця 2

Показники оцінки ефективності діяльності центру зайнятості

Показник	Формула розрахунку	Бажана динаміка показника
Чисельність безробітних, визначена за методологією МОП, %	$ЧБ\ МОП = (БЗ / Н) * 100\%$ де: БЗ – кількість безробітних зареєстрованих у службі зайнятості віком 15–70 років; Н – кількість населення зазначеного віку.	Зменшення
Рівень працевлаштування (РП), %	$РП = (КПО / КЗО) * 100\%$ де: КПО – кількість працевлаштованих осіб центром зайнятості; КЗО – кількість зареєстрованих осіб, які звернулися до центру зайнятості	Зростання
Середня тривалість пошуку роботи (СТПР), місяців	$СТПР = ТПР / КПО$ де: ТПР – сумарна тривалість пошуку роботи; КПО – кількість працевлаштованих осіб центром зайнятості.	Зменшення
Навантаження на 10 вільних робочих місць (НВРМ), осіб	$НВРМ = (КЗО / КВ) * 10$ де: НВРМ – кількість претендентів на 10 вакантних місць; КЗО – кількість зареєстрованих осіб, які звернулися до центру зайнятості; КЗВ – кількість зареєстрованих вакансій у центрі зайнятості.	Зменшення
Питома вага довготривалих безробітних у чисельності безробітних, які перебували на обліку центру зайнятості, %	$ПВДБ = (ДБ / КЗО) * 100\%$ де: ДБ – чисельність довготривалих безробітних, які перебували на обліку в центрі зайнятості; КЗО – кількість зареєстрованих осіб, які звернулися до центру зайнятості	Зниження

Джерело: [7]

Таблиця 3

Показники ефективності діяльності Запорізького обласного центру зайнятості за 2019–2021 рр.

Показник	2019	2020	2021
Чисельність безробітних, визначена за методологією МОП, %	8,73%	7,74%	9,41%
Рівень працевлаштування (РП), %	92%	94%	87%
Середня тривалість пошуку роботи (СТПР), місяців	0,012	0,012	0,009
Навантаження на 10 вільних робочих місць (НВРМ), осіб	107	101	117
Питома вага довготривалих безробітних у чисельності безробітних, які перебували на обліку центру зайнятості, %	0,58%	0,58%	0,71%

Джерело: розроблено на основі [5]

вними напрямками сучасної політики більшості розвинутих країн є сприяння в працевлаштуванні незайнятого населення і подання допомоги в профпідготовці та перепідготовці, а також стимулювання створення гнучкого ринку праці. Для оцінки рівня розвитку економічно активного населення (робочої сили) України

та функціонування ринку праці необхідний комплексний статистичний аналіз основних показників. Серед основних напрямів дослідження слід виділити аналіз динаміки основних показників економічної діяльності. Це включає оцінку фактичних змін рівнів і виявлення тенденцій і закономірностей у них.

Список використаних джерел:

- Адміністративно-організаційні методи управління трудовим потенціалом. URL: <https://buklib.net/books/30380>.
- Близнюк В. В. Український ринок праці: історичні виклики та нові завдання. *Український соціум*. 2016. № 3. С. 58–71.
- Гангслі Теренс. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. Київ: Основи, 2015. 237 с.
- Іванова Л. В., Сорока О. В. Державне регулювання зайнятості: навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, ротапінт, 2015 р. 264 с.
- Запорізький обласний центр зайнятості. URL: <https://zap.dcz.gov.ua/analytics/all>.
- Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку: монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2016. 328 с.
- Маршавін Ю. М. Методологічні засади оцінювання ефективності ДСЗ України та її підрозділів. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 1. С. 3–7.
- Петрова І. Л. Розвиток ринку праці як індикатор конкурентоспроможності національної економіки. *Конкурентоспроможність національної економіки*: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф., 5–6 жовт. 2017 р. Київ, 2017. С. 395–398.
- Проблемні питання праці та соціальної політики / За ред. М. М. Папієва та Т. М. Кір'ян. Київ: Соцінформ. 503 с.
- Колот А. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудовій сфері. № 8. 2009. С. 8–9.
- Кір'ян Т., Куліков Ю. Управління лізингом робочої сили. Україна: аспекти праці. 2009. № 8. С. 3–14.

References:

1. Administrativno-organizacijni metodu upravlinnja trydovum potenscialom [Administrative and organizational methods of labor potential management]. Available at: <https://buklib.net/books/30380/> (accessed 20 november 2022).
2. Blyznyuk V. V. (2016). Ukrainskuj runok prasci istorichni vukluku ta novi zavdannja. [Ukrainian labor market: historical challenges and new tasks] *Ukrainian society*, vol. 3, pp. 58–71. (in Ukraine)
3. Gangsley Terence (2015). *Socialna polituka ta zabezbecennja runkovej ekonomiku* [Social policy and social security under the market economy]. Osnovy Kyiv, Ukraine, 237 p.
4. Ivanona L. V. And Soroka O. V. (2015). *Dergavne regyluvannja zajnjatosti* [State regulation of employment]. Odesa: ONEU, Rotaprint, 264 p.
5. *Zaporizckuj oblasnij sentr zajnjatosti* [Zaporizhia Regional Employment Center]. Available at: <https://zap.dcz.gov.ua/analytics/all> (accessed 20 november 2022).
6. Libanova E.M. (2016). *Liudskiy rozvytok v Ukraini. Innovatsiini vydy zainiatosti ta perspektyvy yikh rozvytku : monohrafiia* [Human development in Ukraine. Innovative types of employment and prospects for their development: monograph]. Institute of Demography and Social Research named after M. V. Birds of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, Ukraine. 328 p.
7. Marshavin Yu. M. (2014) Metodolohichni zasady otsiniuvannia efektyvnosti DSZ Ukrainy ta yii pidrozdiliv [Methodological principles for evaluating the effectiveness of the DSZ of Ukraine and its divisions]. *Rynok prasi ta zainiatist naseleattia*, no. 1, pp. 3–7.
8. Petrova I. L. (2017). *Rozvutok runky praii jak indukator konkyrentospromognosti nasionalnoj ekonomiku. Konkyrentospromognist nauionalnoj ekonomiku* [Development of the labor market as an indicator of the competitiveness of the national economy. Competitiveness of the national economy]: materials of the XVII International. science and practice conference, October 5–6 2017. Kyiv, Ukraine. P. 395–398.
9. *Problemnii putannja prasi ta socialnoj polituku* [Problematic issues of labor and social policy] / Ed. M. M. Papieva and T. M. Kiryan. Socinform Kyiv, Ukraine. 503 p.
10. Kolot A. (2009). *Transformacija instutyty zajnjatosti jak skladova globalnux zmin y socialno-trydovij sferi* [Transformation of the employment institute as a component of global changes in the social and labor sphere]. Vol. 8. P. 8–9. (in Ukraine)
11. Kiryan T. and Kulikov Yu. (2009). *Ypravlinnja lizungom robochoj sulu* [Management of leasing of the workforce] Ukraine: aspects of work. Vol. 8. P. 3–14. (in Ukraine)